

Ung på krogen

**En studie om ungdomar runt 18 år och deras krogliv
på ett antal restauranger i centrala Göteborg**

Louise Bergman

Augusti 2003

Rapport 2

En studie från RUS-projektet i samarbete med Tryggare Mänskligare Göteborg

Förord

RUS-projektet (Restauranger Utveckling Samarbete) startade i september 2002 och är ett samarbetsprojekt som leds av Göteborgs Restaurangråd med representanter från restaurangbranschen, polismyndigheten i Västra Götaland, Göteborgs Stad, SHR (Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare) och HRF (Hotell- & Restaurangfacket). Göteborgs Stad representeras av Tillståndsenheten och Cityenheten. Det gemensamma arbetet syftar till att förebygga och minska våld och skador som är en konsekvens av att folk dricker sig alltför berusade på krogen eller använder narkotika. RUS erbjuder idag krögare, restaurangpersonal och vaktpersonal en tvådagarsutbildning (kallad RUS-utbildningen) om hur alkoholservering kan ske på ett ansvarsfullt sätt. Tanken är att utbildningen ska kunna bidra till att förebygga och minska våld och skador i krogmiljön. Ambitionen är också att utbildningen ska resultera i att restaurangägare, restaurangpersonal och vaktpersonal känner sig stärkta i sin yrkesroll och att de lär sig att hantera konflikter på ett bra sätt. Utöver utbildning är det viktigt att restaurangerna utarbetar och följer sin egen alkohol- och drogpolicy. Att arbeta med policyfrågor kring alkohol och droger leder till diskussioner, håller frågorna levande och fungerar som riktmärke för verksamheten.

I Göteborg finns sedan tidigare en god samarbetskultur mellan restaurangbransch, kommun och polis. RUS uppdrag är att vårda och utveckla samarbetet och att bygga ut nätverket. RUS bedriver dessutom kartläggningar och studier av restaurangbranschen med fokus på unga vuxna och alkohol. Detta görs för att få en bild av hur branschen ser ut, men också för att på sikt kunna följa upp RUS-projektet och se om projektets insatser gett några effekter.

RUS finansieras delvis med bidrag från länsstyrelsen i Västra Götaland.

Mer information finns på www.rus-gbg.nu eller ring Louise Bergman, RUS projektledare, telefon: 031-61 28 69 eller maila: louise.bergman@centrum.goteborg.se

Göteborgs Stad
Centrum

Sveriges
Hotell- & Restaurang
företagare

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	5
SYFTE, FRÅGOR & VÅRT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	6
Vilka restauranger intresserade oss?	6
Vilka ungdomar intresserade oss?	7
Hur genomförde vi studien?	7
BAKGRUND	8
Ungdomarnas egna upplevelser av kroglivet	8
Att inte komma in – alkohollagen	8
Vad innebär det att använda en falsk legitimation (falskleg)?	9
STUDIENS RESULTAT.....	10
Ungdomsställen – hur är miljön, stämningen, atmosfären? Vad händer?	10
Hur betar sig restaurangpersonalen?	12
Hur vanligt uppfattar ungdomar att det är det med falskleg, hur skaffar man ett sådant och hur används det?.....	12
Hur ser ungdomarna själva på 18-års gränsen?	13
DISKUSSION OCH SLUTSATS	16
SAMMANFATTNING.....	19
REFERENSER.....	20
BILAGA	21

Inledning

När vi kommer till krogen är det knöfullt med folk. Klockan är 22.15 och det är lördag. Stället är ljust och snyggt inrett med färgglad konst på väggarna. Det är en glad stämning med unga välklädda människor - det flesta ser ut av vara runt 18 år. Det är fullt vid baren och hög ljudnivå. Vi talar med två killar som båda utger sig för att vara 18 år. De har just beställt sin andra öl för kvällen. De berättar att detta ställe främst är ett förfest-ställe med billig öl (25 kronor). När vi förklarar att vi genomför en studie och är ute för att se på restaurangmiljön, tar en av killarna ett kliv bakåt och säger: -Men ni är väl inte här för att haffa oss?! Vi skrattar och säger: -Nej, det är inte vår roll. Vi anar att vi stött på en person som ännu inte fyllt 18. Killarna berättar sedan att de oftast brukar gå vidare till ett rockställe i närheten. Där är det bra musik. De berättar att många de känner använder falska legitimationer och att det är vanligt att låna brorsans.

Den här rapporten handlar om ett antal restauranger i centrala Göteborg som vänder sig till ungdomliga gäster runt 18 år. Rapporten handlar också om ungdomarna själva. Med hjälp av observationer och intervjuer har vi skapat oss en bild av den ungdomliga krogvärlden – med glitter och glam, flirt och dans, höga förväntningar, berusning och falska legitimationer.

Krogen är en viktig och betydelsefull arena för unga människor. Att få dricka alkohol på krogen signalerar att man är vuxen. Det är här man roar sig, träffar vänner och kanske letar efter en ny partner. På krogen lär man sig att handskas med alkohol, berusning, trängsel, spänning och främmande människor. Detta är en rad ganska riskfyllda sammanhang. Det är därför viktigt att dessa miljöer är utformade så bra som möjligt för att göra krogen till en trygg och säker plats för unga vuxna.

RUS-projektets arbete syftar till att förebygga och minska våld och skador som är en konsekvens av att folk dricker sig alltför berusade på krogen eller använder narkotika. Ett av projektets delmål är att ungdomar under 18 år inte ska bli serverade alkohol på restaurang. Skälet till detta är flera. Först och främst är det förbjudet för ungdomar under 18 år att bli serverade alkohol. Det är också så att berusade ungdomar kan råka illa ut. Våld och alkohol hänger ihop – i åtta av tio fall av våldsbrott finns alkohol med i bilden. Risker för olika slags olyckor ökar efterhand eftersom hjärnan inte fungerar lika bra som vanligt; trafikolyckor, fallolyckor, brandolyckor och drunkskador exempelvis. I undersökningar uppger många ungdomar att de hamnat i onödiga gräl med kompisar, haft sex fast dom egentligen inte ville eller haft sex utan att använda skydd när dom varit berusade. Unga människor kan inte bedöma konsekvenserna av sitt drickande på samma sätt som vuxna. De har svårare att märka när de blir berusade och blir ofta alldeles för fulla alldeles för fort. Nästan alla som prövar narkotika första gången är berusade – om ungdomar inte dricker minskar alltså risken radikalt för att han eller hon prövar narkotika. Tonåren är en tid då man utvecklar sin självkänsla när det gäller att exempelvis dansa, flirta, festa, snacka och ha roligt – helst utan alkohol. Annars är risken att man alltid kommer att behöva alkohol för att göra sådana saker.¹

¹ Tonårspalören (2002) utgiven av alkoholkommitten

Syfte, frågor & vårt tillvägagångssätt

Vi vet att det idag förekommer att ungdomar under 18 år dricker sig berusade på krogen. För att kunna sätta in rätt resurser för att minska serveringen till underåriga är det viktigt att skapa sig en bild av hur det ser ut på restauranger med ungdomlig publik. Därför har den här studien genomförts.

Syftet med studien är alltså att ge en ökad förståelse och en beskrivning av ett antal restauranger i centrala Göteborg som har en ungdomlig publik. Syftet är också att ge en bild av ungdomarnas syn på 18-årsgränsen och ungdomars användning av falska legitimationer.

Våra frågeställningar:

Hur ser miljön ut på de ställen som vi besöker – hur är stämningen och atmosfären? Vad händer?

Hur betar sig restaurangpersonalen?

Hur vanligt uppfattar ungdomar att det är med falska legitimationer och på vilka sätt införskaffas och används dessa?

Hur ser ungdomarna själva på 18-års gränsen?

Vilka restauranger intresserade oss?

När vi planerade studien frågade vi oss hur restaurangutbudet i centrala Göteborg ser ut för ungdomar runt 18 år. Tillståndsenheten hjälpte till genom att visa oss listor där de kategoriserat vissa krogar som ”ungdomsställen”, vilket betyder restauranger med ungdomlig publik. Vi talade också med ungdomar och fick tips den vägen. Vissa klubbar (som ofta har en speciell musikinriktning, så som house eller techno) kan flytta runt på olika restauranger - så det gäller för de intresserade att hålla sig uppdaterade. Vi kunde konstatera att det finns ungdomsställen runt hela centrala Göteborg och att de kan ha öppet till klockan 05. Det finns inga speciella krav från tillståndsenheten eller polisen på de restauranger eller klubbar som vänder sig till en ung publik.

För att samla material till studien bestämde vi oss för att göra deltagande observationer. Vi valde ut de restauranger i centrala Göteborg som alltid har en åldersgräns på 18 år. (Detta innebär att vi inte tog med klubbar som temporärt befinner sig på restauranger som i vanliga fall har en äldre målgrupp.) Studiens resultat bygger på material från 12 sådana krogar. Tanken var att vi under de nätter vi var ute skulle besöka samtliga krogar med en åldersgräns på 18 år inom centrala Göteborg. Detta lyckades vi inte med eftersom ett antal ställen var abonnerade eller stängda då vi skulle göra våra besök. Vi anser ändå att materialet från dessa 12 krogar ger oss ett tillräckligt bra underlag för att svara upp till studiens syfte.

Vilka ungdomar intresserade oss?

De ungdomar vi talat med och som refereras till i rapporten är mellan 16-20 år. Utöver våra besök på restaurangerna då vi talade med ungdomar, har vi gjort kortare intervjuer med ett 10-tal ungdomar på våra respektive arbetsplatser.

Hur genomförde vi studien?

För att studera och uppleva krogarna valde vi att använda oss av metoden ”deltagande observation”. Vi var sju personer som tog oss ut nattetid för att uppleva dessa ungdomsställen: Johan Öberg (forskningssamordnare Tryggare och mänskligare Göteborg) Mattias Rexmo & Torbjörn Ericsson (Fältgruppen Centrum), Björn Andersson (forskare, institutionen för socialt arbete i Göteborg) Anna Lilja och Anna Bergman (ungdomssatsningen Västra Frölunda) samt Louise Bergman (projektledare RUS). Vi var ute under tre kvällar i november 2002, en fredag och två lördagar mellan klockan 22 och klockan 04. Vi gick i par och stannade på varje ställe i minst två timmar för att hinna känna av stämningen och se hur stället förändrades under kvällen. I något fall gick vi tillbaka dagen därpå. På alla ställen utom två gick vi in genom entrén utan att röja vårt syfte. Vi låtsades alltså till en början vara vanliga kroggäster. Det kändes som om detta fungerade och att vi inte ”störde”, trots att vi ibland var rejält mycket äldre än övriga gäster. Vi stod i baren, tog något (alkoholfritt) att dricka, satt en stund, tittade till toaletterna osv. Efter att vi studerat stället en stund kunde vi, om det kändes rätt, ta initiativet och prata med ungdomarna och berätta vad vi sysslar med. Efter krogbesöken fylldes ett observationsprotokoll i, se *bilaga 1*. I protokollet fyllde vi i vad som hände på stället, hur miljön såg ut och om vi såg att dörrvakter och serveringspersonal kontrollerade legitimationer. Om vi talat med några ungdomar skrev vi ner konversationen. Efter varje kväll samlades vi för att diskutera vad vi erfarit. Johan Öberg skrev ner våra upplevelser och tankar. Under dessa kvällar berättade vi också om de samtal vi haft med ungdomar under dagtid där vi ställt frågor enligt *bilaga 1*. Denna rapport baseras på det som dokumenterades under dessa kvällar.

Det är viktigt att poängtera att tanken med studien är att observera och få en ökad förståelse, INTE att leta efter fel och brister på krogarna. Vilka krogar som besöktes och de anteckningar som gjordes är konfidentiella. Med den här studien har vi inga ambitioner att kunna säga något generellt om kategorin ”ungdomsställen” i Göteborg. De betraktelser som redovisas är subjektiva och självklart färgade av våra egna tolkningar och uppfattningar. Inte heller är ambitionen att kunna säga något generellt om hur unga människor tänker kring 18-års gränsen eller användningen av falska legitimationer. Rapporten du har i din hand bör ses som en betraktelse som förhoppningsvis kan ge ökad förståelse för de ungas krogvärld och fungera som diskussionsunderlag.

Bakgrund

Ungdomarnas egna upplevelser av kroglivet

Hur upplever ungdomar centrala Göteborg och det utbud som finns av klubbar och restauranger? Björn Andersson, forskare på institutionen för socialt arbete, har i sin avhandling skrivit om Göteborg, ungdomarna, staden och det offentliga livet. Han skriver att stadens centrumoffentlighet inrymmer en kvalité som inte finns någon annanstans. Det handlar om folkvimmel, mötesplatser och själva atmosfären. Det handlar om relationer mellan killar och tjejer, om dans, musikställen och upplevelser av berusning. Några gymnasieungdomar han intervjuat beskriver sina upplevelser av staden på ett målande sätt²:

Öl, vackra flickor, happy hour (kille, gymnasiet)

Snygga pojkar och färgglada lampor. Ofta bra musik (tjej, gymnasiet)

Det är så härligt när det snurrar! När världen é rosa! (kille, gymnasiet)

Nytt folk, girls, girls, girls. Nya danssteg. (kille, gymnasiet)

Underbart, dansande frihet. Träffar vänner och bekanta. Mitt liv – "uteliv" (tjej, gymnasiet)

Man kan konstatera att krogen är en viktig och betydelsefull arena för unga människor. I första hand är naturligtvis krogbesök förknippade med nöje, förströelse och avkoppling. Men att umgås på krogar och restauranger har också en rad andra innebörder. Eftersom kroglivet är förknippat med åldersgränser får tillgången till det en viktig symbolisk innebörd. Det är ett tecken på utveckling, frihet och utvidgat ansvar. Dessutom spelar kroglivet en roll för ungas sociala relationer - gamla band upprätthålls och nya kontakter knyts. Det är här man kan träffa gamla kompisar, men kanske också en ny partner eller själsfrände. En del krogar och restauranger är dessutom kopplade till vissa speciella ungdomsgrupper eller ungdomliga stilar. De fungerar som samlingsställen och för de unga som identifierar sig med sådana grupper blir vistelsen i dessa miljöer viktiga för att markera tillhörighet.

För unga människor innebär deltagande i krog- och restauranglivet ett socialt lärande. Det handlar om att lära sig handskas med alkohol, berusning, trängsel, spänning, främmande människor; kort sagt en rad, ofta ganska riskfyllda, sammanhang. För att dessa sociala läroprocesser ska fungera utvecklande är det viktigt att krog- och restaurangmiljöer är utformade så att de både kan skapa trygghet och samtidigt förmedla nya utmaningar.

Att inte komma in – alkohollagen

Många unga människor upplever att de vill gå ut på krogen, men att de inte får eftersom de är under 18 år och inte kommer in. Egentligen är det inte förbjudet för en person under 18 år att befinna sig på en restaurang. Vad som är förbjudet är att servera personen alkohol. Det är alkohollagen som reglerar

detta. Alkohollagen är en så kallad skyddslag. Det innebär att försäljning av alkoholdrycker är reglerad för att framför allt förhindra skador. Alkohollagen slår fast att servering av alkoholdrycker inte får ske till gäster som inte har fyllt 18 år. Sker detta kan den som serverat riskera böter eller fängelse, och krogen kan förlora sitt alkoholtillstånd. Ofta är det ordningsvakter eller entrévärdar som kontrollerar legitimation i dörren. Men enligt alkohollagen är inte dessa personer straffansvariga. Det är den som serverar som ska förvissa sig om att personen är över 18 år. Det är inte heller möjligt att som förälder ta på sig ansvaret för sitt minderåriga barn och låta honom eller henne dricka alkohol på krogen. Det är återigen den som serverar som har ansvaret. Alkohollagen säger också att det inte får förekomma överservering (servering till märkbart berusade gäster) eller ordningsstörningar. Krögaren och personalen får inte heller aktivt uppmuntra gäster att köpa alkohol, t ex. ”Köp 2 öl betala för 1.” Alkohollagen ställer också krav på att mat ska serveras under hela tiden det serveras alkohol.³

Vad innebär det att använda en falsk legitimation (falskleg)?

Vad gör man om man väldigt gärna vill komma in på ett ställe och inte har åldern inne? Lånar någon annans legitimation kanske? Det brott man gör sig skyldig till genom att låna eller låna ut sin legitimation kallas för missbruk av urkund. Om man fifflar med siffrorna eller på något annat sätt förändrar en legitimation kallas det för urkundsförfalskning. Straffen kan bli allt från böter till två års fängelse. Urkundsförfalskning är ett allvarigare brott än missbruk av urkund. –Vi skriver alltid en anmälan och om det gäller minderåriga så tar man också kontakt med föräldrarna och så är hela karusellen igång, säger Roy Ljungqvist, ställföreträdande närpolischef i Lorensbergs polisområde.⁴ –Det man gjort finns kvar i registren. Och det kan betyda att man får vänta några år på sitt körkort, eller att en framtida arbetsgivare kanske drar öronen åt sig för att man är straffad, säger Ljungqvist.

² Andersson, Björn (2002) *Öppna rum* sid 165

³ Lindholm, I Ansvarsfull Alkoholhantering

⁴ Gecko.nu – Göteborgs ungdomsportal, Artikel: falskleg, Åsa Larsson www.gecko.nu

Studiens resultat

I det här avsnittet beskrivs vad vi sett och hört under studiens genomförande. Avsnittet är uppdelat i fyra delar efter våra frågeställningar, dvs hur ser miljön ut på de ställen som vi besöker? Hur är stämningen och atmosfären? Vad händer? Hur beter sig restaurangpersonalen? Hur vanligt uppfattar ungdomar att det är med falska legitimationer och på vilka sätt införskaffas och används dessa? Hur ser ungdomarna själva på 18-års gränsen?

Ungdomsställen – hur är miljön, stämningen, atmosfären? Vad händer?

Av de tolv ställen vi besökte kan elva stycken kategoriseras som ”större” med ordningsvakter som kontrollerade legitimation och ordning. Det erbjöds disco och möjlighet att dansa. På några ställen kunde man också sjunga karaoke. På de flesta ställen spelades ”radiohits”, men på några ställen var musiken ganska kraftigt nischad:

Vi går till ett ställe som denna lördag annonserar om progressiv techno. Åldersgränsen är 18 år, 60 kronor i inträde. Vi går ner i källaren. Musiken kan betecknas som ”rå-techno” och mycket underlig enligt oss besökare. Lokalen är designad i ”hightech”-stil. Väggarna syntes inte på grund av kolsyreröken. Publiken, ett 15-tal klockan 23.30, var mellan 18-25 år. Ett särskilt draperi omgärdade dansen. Vi observerar två killar i 18-årsåldern, iklädda läderjackor, som kommer in och beter sig nervöst. De är mycket kort tid på klubben, och försvinner sen. Det verkar misstänkt. På övervåningen är det ganska lite folk i början och här spelas lugnare musik. Lokalen är full vid 01.00. Det känns välplanerat, gott om plats mellan borden och lokalen dominerades av två kompisgäng. En kille går upp och spyr på golvet. Dock inte pga överservering, utan, enligt egen utsago, på grund av den starkt kryddade Habanero shot han hade druckit. Avtorkningsceremonin, utförd av en valhänt diskare, tar ca 30 min i anspråk. De anställda på stället förefaller proffsiga och var unga. Här finns ingen särskild ”stil” bland gästerna. Alla verkar snyggt klädda. Killar bjuder tjejer. Vi talar med några ungdomar om andra ställen i stan och får lite tips. Framför allt talas det om ett ställe som dessa ungdomar gillar dit det går många raggare. Det betyder att man där kan bete sig som man vill, efter egen fason, och vara klädd som man vill - alla som vill kommer in.

Under de tre kvällar vi var ute och besökte krogarna såg vi inte ett enda bråk. Ungdomarna verkade överlag att ha det bra; de festade, pratade, dansade och flörtade. Vi såg inte heller något som särskilt upprörde oss. Vi stötte sällan på någon hejdlös fylla. Kanske beror det på tur och timing. Det kan också vara ett gott betyg till den miljö som de unga vistas i. Dock såg vi en hel del berusade unga människor. Dock befann sig nog de flesta inom gränsen för vad tillståndsenheten skulle acceptera. Likväl utmärkte sig några av krogarna:

Vi besöker ett av stans största etablissemang. Tusen personer går in. Hur många anställda som finns samtidigt i lokalerna är svårt att säga – men 6 ordningsvakter finns – dock saknar de möjlighet till total överblick på grund av de många små utrymmena. Denna lördag är inträdet 80 kronor. Ålderskontrollen är mycket hård och vi uppfattar vaktpersonalen som kaxig och ganska otrevlig. Vi känner oss lite som boskap som förs fram och tillbaka. Attityden från vaktpersonalen känns oroväckande, eftersom den kan medverka till en negativ stämning inom och utom lokalerna. Väl inne på nattklubben är det övervägande disco med ”hits”.

Karaoke har en framträdande plats. Lokalerna är påfallande mörka. Gästerna är unga, välklädda och välsminkade. Det är mycket raggning i luften. Vi uppfattar många av ungdomarna som kraftigt berusade, några verkar kräkfärdiga, men samtidigt råder en förhållandevis munter stämning. Man springer upp och ner för trapporna och vi får en känsla av att alla letar efter något. En ny flickvän, en kompis som kommit bort, garderobsbrickan... På det här stället råder en situation som balanserar på gränsen till det farliga.

Vi går till ett av de större ställena för ungdomar. Vi har fått en mängd tips om att detta är det bästa stället att gå till om man är 16-17 år. När vi kommer till stället är det en jättelång kö. Vi upplever att det är en noggrann kontroll av legitimationer av ordningsvakter. En flicka som är förbannad för att hon inte får komma in försöker lirka med vakterna genom att be att få tala med chefen – men i själva verket hade hon just blivit utkastad. Här finns också en kille som kommit ut för att hans kompis i technobyxor inte har fått komma in. Techno är alltför förknippat med droger för att man ska våga släppa in folk som är klädda så. Vi reflekterar kring att reaktionsmönstren är exakt desamma som i förhållandet till punkare för 20 år sedan.

Inne på stället finns det gott om kraftigt berusade ungdomar. Vi får nog anse att det serveras både öl och alkohol till personer som borde ligga hemma i sängen istället. Däremot beställer folk inte sprit. "Radiohits" spelas. En gammal elev till en av oss dyker upp, och rapporterar att han inte har sett till några droger på detta stället. Han meddelar också att det går att köpa vilket falskleg som helst för 2000 kronor. Fylleriet skapar en labil stämning. Om det skulle bli bråk känns det som om vakterna är för få. Vi håller tummarna och går därifrån.

Nästan alla ställen vi besökte erbjöd billig alkohol⁵. På sju av de tolv besökta krogarna såg vi mycket tydlig annonsering av billig alkohol. Detta är självklart viktigt för ungdomarna eftersom de flesta studerar och har ont om pengar. Ungdomarna berättar att man går till ställen under den tidpunkt då det är billig alkohol och går vidare när "happy hour" upphör. Då har man sett till att dricka ordentligt så att man inte behöver köpa på nästa ställe där det kanske är dyrare.

När klockan är 22 går vi vidare till ett större ställe där de tar 40 kronor i inträde. Åldersgränsen är 18 år. I dörren står en ganska ung tjej och en ordningsvakt. Tjejen släpper in oss utan entréavgift. När vi gått förbi hör A henne säga: -De ska säkert kolla om vi är 18 år. Denna kommentar och känslan av att vi är iakttagna gör att det känns lite svårt att närma sig ungdomarna på stället. Gästerna består av ett 40 tal ungdomar plus några betydligt äldre matgäster i andra änden av lokalen. Vi får en känsla av att en del är under 18 år, men kan vi kan självklart inte säga säkert. Barpersonalen och garderoben bemannas av framförallt yngre. En av oss "följer efter" några unga tjejer in på toaletten för att försöka få kontakt. De befolkar båset jämte och milt uttryckt mår den ena tjejen inte alltför väl. Hon kräks men tas dock väl omhand av sina vänner - hon skyller på snuset.

En stor stark kostar 39:- men spriten är billig så de flesta dricker drinkar. Unga människor sitter i grupper och det råder en otvungen stämning med mycket mingel mellan borden. De flesta gästerna är berusade men inte kanonfulla. Senare på kvällen, mellan klockan 24-01 är det happy-hour. Det har strömmat till en hel del folk. Vi noterar att serveringen avtar innan klockan 24 eftersom gästerna väntar på Happy-hour. Klockan 23.50 startar discot och klockan 24 ringer en klocka. Gästerna ställer upp sig i tre led och köar för att få köpa drinkar eller öl som nu kostar 30 kronor styck. Allt kostar 30 kronor. Det blir ett högt tryck i baren. Vid 01 börjar det blir glest i

⁵ Med billig alkohol menar vi t.ex. stor stark 25 kr, 4 cl drink 45 kr, köp 2 starköl betala för 1=39 kronor

lokalen igen och det verkar som om gästerna dragit vidare. Happy-hour drar folk men sedan går man någon annanstans.

Hur beter sig restaurangpersonalen?

Under de tre kvällar vi var ute och besökte krogarna såg vi som sagt inte ett enda bråk. Vi såg inte heller något särskilt upprörande. På de flesta ställen skötte sig restaurangpersonalen på ett proffsigt sätt, men med ett viktigt undantag; vi såg aldrig att någon bartender eller servitris kontrollerade legitimation. Den som serverar ska ju förvissa sig om att gästen är över 18 år, och detta borde ha skett ett antal gånger under våra besök. Vi drar slutsatsen att de som serverar förlitar sig på legitimationskontrollen i entrén. Alla ställen vi besökte utom ett, hade ordningsvakt eller entrévård som kontrollerade legitimationer. Dessa personer verkade ta sitt uppdrag på stort allvar och kontrollerade noggrant. Dock hade vi ingen möjlighet att stå någon längre stund för att observera arbetet vid entrén.

Det är intressant att i detta sammanhang dra en parallell till ett antal studier som gjorts av STAD (Stockholm förebygger Alkohol- och Drogetproblem) där man har studerat ungdomars möjligheter att bli serverade starköl på restaurangerna i Stockholm⁶. Ungdomar, 18 år fyllda, men med ett yngre utseende enligt bedömning av en expertpanel, har besökt Stockholmskrogar och försökt beställa starköl. Vid den senaste studien 2001 blev ungdomarna serverade vid 32% av besöken utan att behöva visa legitimation. (Vid tidigare studier var resultatet 1996 45% och 1998 41%.) Dörrvakter fanns på plats vid en tredjedel av besöken. De skötte sitt uppdrag väl och stoppade 88% redan i dörren. Värt att observera är dock att de personer som dörrvakterna släppte in i samtliga fall blev serverade starköl. STAD:s studier bekräftar alltså det som vi uppfattade: serveringspersonalen litar på dörrvakten och begär inte legitimation, trots att gästen kan se mycket ung ut.

Hur vanligt uppfattar ungdomar att det är det med falskleg, hur skaffar man ett sådant och hur används det?

Att använda en falsk legitimation verkar vara mycket utbrett. Samtliga ungdomar vi talat med känner någon som använder falskleg eller använder det själva. Från vårt material kan man utläsa mängder av förslag på hur man kan ordna ett falskleg. Det är förstås mest vanligt att låna en legitimation från någon som man känner t.ex. från ett syskon eller från en kompis. Det går också bra att köpa falskleg eller att beställa på internet. Falskleg används främst av minderåriga med syftet att ta sig över 18-års gränsen och komma in överhuvudtaget. Men de används också av myndiga personer som önskar vara lite äldre. Exempel på hur ungdomarna resonerar kring detta redovisas i nästa avsnitt. Even Magnusson, polis och gruppchef på Cityspan Ungdomsgruppen, säger vid en intervju -"Det är jättevanligt med falskleg. Det är framför allt unga tjejer som lånar någon äldre systers eller väninnas leg. När vi talar med ungdomar om falskleg får man uppfattningen om att de inte ser det hela som ett brott. De säger att "men alla använder ju".

⁶ Wallin Eva, En stor stark, tack III, Rapport nr 16 STAD-projektet

Bilden befästs ytterligare när vi granskar ett utvecklingsarbete som gjordes under 2000 av tre elever på Sigrid Rudebecks Gymnasium⁷. En enkätundersökning gjordes där 100 elever tillfrågades om användandet av falskleg. På frågan om de känner någon som använder falskleg svarade 94% ja. På frågan om de själva använt svarade 51% ja. Att använda sig av en kompis leg visade sig vara det vanligaste. Ett betydande antal ungdomar använde även ett syskons leg. Att använda ett förfalskat leg var tämligen ovanligt. På frågan ”tycker du att det är okej att använda falskleg även om det är förbjudet enligt lag” svarade 76% ja. 55% svarade att de är rädda för att åka fast. På frågan ”tror du att användandet av falskleg är på uppgång/nedgång” svarade så gott som alla att de trodde att användandet var på uppgång.

Hur ser ungdomarna själva på 18-års gränsen?

Att vara utestängd och inte ha någonstans att gå... Tristess och ingenstans att ta vägen är två av ungdomsoffentlighetens centrala problem. Äldre kompisar kommer in på ställen och har mer att välja på. Det här skapar en längtan efter att bli äldre. För tjejer kan det dock vara lättare. De kan sminka sig och på så sätt se äldre ut och ibland kan det leda till att de blir insläppta utan att behöva uppge ålder. Det finns ställen som inte är så nogräknade när det gäller legitimationskontroll och det kan vara hårdvaluta att känna till dessa. Kontakter är förstås viktigt att ha. Genom att känna personer som driver krogar och klubbar kan man bli insläppt även om man inte har åldern inne.⁸ Resonemanget bekräftas av de samtal vi haft med ungdomarna. Centrala samtalsämnen är att försöka komma in fastän man inte har åldern inne, att känna viktiga personer på krogarna och att fixa falskleg.

Utanför krogen talar vi med två tjejer som uppger att de är 18 och 20 år gamla. De har varit just här för att det är ett bra dansställe. Nu är de på väg mot Avenyn för att gå till ett ställe som har 27 år som åldersgräns. -Men vi kommer in för vi är kända av vakten och för att vi är stammisar. Vi har fått vara där i flera år, säger tjejerna.

Ett annat sätt att ta sig in på krogarna är att komma riktigt tidigt innan dörrvakterna har börjat arbeta. Då finns en chans att serveringspersonalen inte frågar om legitimation. Detta är enligt intervjuerna ganska vanligt.

Hur ser ungdomars relation ut till stadens krogar och klubbar? Björn Andersson beskriver i sin avhandling ”Öppna rum” en ganska motsägelsefull bild av ungdomars relation till stadens klubbar och diskotek. Utlivet i staden har en positiv sida av glitter, glamour, spännande människor och häftiga ställen. Men det finns också något kravfyllt över det offentliga livet. Å ena sidan längtar ungdomarna till nya ställen och de lägger ner stor möda på att ta sig in på krogar där de egentligen faller för åldersstrecket. De har väldigt roligt tillsammans och ungdomarna förmedlar ibland en känsla av att en ny värld öppnat sig för dem. De känner sig accepterade och gör nya erfarenheter av relationer till det

⁷ Eklann, N, Grenabo, J & Rehnberg K (2000) Falskleg, utvecklingsarbete N3b, Sigrid Rudebäcks Gymnasium

⁸ Andersson, Björn (2002) *Öppna rum*

motsatta könet. Å andra sidan verkar åtminstone en del av de här ställena att avverkas förhållandevis snabbt. Ungdomarna tycker att de växer ifrån dem och det initiala spänningsmomentet övergår inte i en mer långvarig glädje. Det finns alltid andra ställen som verkar bättre och där de hellre skulle vilja gå komma in.⁹ Detta exemplifieras i följande stycke:

Jag tar mig in på ett av ställena i stan som är välkänt för att ha en mycket ungdomlig publik. Ryktet går om att "här är allt tillåtet". Dagen innan hade två av observatörerna blivit nekade att komma in eftersom dörrvakterna ansåg att de var för gamla. Dörrvakten motiverade: -Vi försöker skapa en publik. Ni passar inte in i vårt koncept.

Klockan är 23.30 och det är nästan tomt. Det ryktades om att det skulle vara skumbananparty ikväll, men inget sådant var i sikte. Jag står inne på toaletten en stund, och ganska snart börjar en ung tjej prata med mig. Jag bjuds in att sitta med i hennes gäng. Alla är mellan 18 och 20 år. Ur sin handväska drar snart tjejen upp en petflaska som innehåller jordgubbsvin. Hon halsar och smackar. Hon låter flaskan gå runt. De övriga ungdomarna runt bordet har ingenting att dricka. De berättar att de betalat inträde på 60 kronor och att de inte har mer pengar. En uppgiven stämning råder i gruppen och de berättar: -Det enda man kan göra när man är ung är att fixa falskleg. Det bästa är om man har ett leg på 21 år, så att man kan komma in på de roliga ställena. Ställen med 18-års gräns är skit.

Att befinna sig ute i kroglivet kan också kännas kravfyllt. Ungdomar berättar att det ibland känns som om de måste vara på ett visst sätt och absolut måste hänga med ut. Annars kan det hända att man missar saker och det är lätt att hamna utanför kompiskretsen.¹⁰ Några pojkar vi talat med berättar följande:

På väg hem klockan 00.15 träffar jag två 17-åriga killar på Järntorget. De har just varit och sett Harry Potter på bio och är på väg att ta bussen hem till väster där de bor. Jag frågar om de kan komma in på några restauranger i stan, och får ett nekande svar: -Jag tycker att hysterin att komma in på ställen är löjlig. Jag känner mig lite för ung. Och det är inte så många månader kvar tills jag fyller 18. Vi är nog dom enda i våran klass som inte har falsk leg. De andra är lite tuffare. Falsk leg fixar man genom att låna från sina syskon eller från nån kille som ligger i lumpen. Eller så ordnar man ett id på posten och skrapar bort femman till en fyra. Man måste vara född 84 för att komma in.

Vi frågade ett antal ungdomar som vi träffar under dagtid: Varför tror du att det finns en åldersgräns på 18 år? Är det bra eller dåligt? Nedan följer exempel på svar:

För att ungdomar inte ska dricka alkohol. Det är bra, men det är inga problem att fixa alkohol ändå (flicka 17 år)

Jag tycker det är dåligt med en åldersgräns (pojke 18 år)

Gränsen för folköl borde vara 15 år, men 18 på all annan alkohol (pojke 18 år)

⁹ Andersson, Björn (2002) *Öppna rum*

¹⁰ Andersson, Björn (2002) *Öppna rum*

För att man vill att ungdomarna ska vara gamla nog att veta vad de sysslar med, för det är ju farligt. Självklart är det bra, men å andra sidan är det mer spännande med någonting som är förbjudet (flicka 17 år)

Att det finns en åldersgräns på 18 år för att bli serverad alkohol verkar accepteras av de flesta ungdomar som vi har intervjuat. Det måste finnas vissa gränser och förbud i ett samhälle. Det kan ligga en viss tjusning i att längta efter att fylla arton då en ny värld öppnar sig. Men eftersom det är de vuxna som sätter gränserna, hör det till att de unga försöker bryta mot dessa för att själva känna sig vuxna. Att som 16-17-åring ta sig in på krogen och få beställa alkohol kan vara en symbolisk handling – jag är vuxen!

Diskussion och slutsats

Vi fick överlag en positiv bild av hur ungdomar har det ute på krogen. Frånsett vissa enskilda undantag visar denna studie att det är en helt acceptabel krogmiljö som ungdomarna befinner sig i. Ungdomars nöjesliv kommer nog aldrig att vara helt problemfritt, men svårigheterna verkar ändå hanteras på ett någorlunda bra sätt.

Trots vår positiva bild innebär kombinationen nöje, ungdomar och alkohol en del problem. Med denna studie av ungdomsställen som underlag har vi kunnat identifiera i huvudsak fyra orosmoment:

1. Falska legitimationer

Det finns en stor risk att ungdomar under 18 år försöker ta sig in på krogarna genom att använda falska legitimationer. Det verkar inte som om ungdomarna är särskilt rädda för att åka fast när de använder sådana. Kanske beror det på att det inte händer så ofta och att det inte blir så tydliga påföljder. Sannolikt är det också så att ungdomar ser användandet av falsk leg som ett ganska oskyldigt sätt att "luras". Det är resurskrävande för polisen att åka till krogarna för att ta hand om falska legitimationer. Vi konstaterar att det utbredda användandet av falskleg och den liberala attityden är en sak för bl.a. polismyndigheten att fundera kring.

2. Serveringspersonalens otillräckliga legitimationskontroll

Vi såg inte en enda gång att serveringspersonalen kontrollerade ungdomarnas ålder, trots att detta är deras ansvar. Vi drar slutsatsen att de som serverar förlitar sig på legitimationskontrollen i entrén. Det är viktigt att serveringspersonalen bli mer medvetna om sitt eget ansvar. Krögarna bör också arbeta med policyfrågor och rutiner kring berusning och legitimationskontroller. Det är också viktigt att serveringspersonalen har kunskap i att identifiera falska legitimationer.

3. Låga priser på alkoholdrycker

De krogar vi besökte erbjöd billig alkohol. Man skulle kunna tolka detta som att ungdomsställena anpassar sina priser efter målgruppen - ungdomar har i regel inte har så mycket pengar att spendera på mat och alkohol. Det är viktigt att krögaren inser att det inte är ansvarsfullt att uppmuntra till "massköp" av alkohol eller att ha väldigt låga priser på alkohol under vissa tidsperioder. Gästerna kan känna sig uppmuntrade att dricka mycket och snabbt och riskerar att bli alltför berusade. Prissättningen kan också i vissa fall strida mot alkohollagen.

4. Ungdomarnas berusningsgrad

På de ställen vi besökte såg vi en hel del berusade unga människor. På enstaka ställen upplevde vi det tveksamt om krögaren hade kontroll över situationen. Som vi tidigare konstaterat har ungdomar som inte är vana vid alkohol lättare att bli alltför berusade än vuxna. De blir helt enkelt fulla snabbare och på mindre alkoholmängd. Det är alltså extra viktigt att alkohollagen följs när man har att göra med unga människor som är ovana vid alkohol och behöver gränser. Det finns dessutom en risk att ungdomars knappa ekonomi gör att de förfestar hemma och kommer till krogen alltför berusade, eller att de har med sig alkohol. På vissa ställen upplevde vi att ordningvakterna tyckte det var besvärligt att arbeta med berusade ungdomar - det tär på deras tålamod. Vi ser en fara i att vakternas beteende kan generera aggressivitet hos gästerna. Det är därför viktigt att hålla nere berusningsgraden på krogarna.

Vad ska vi göra åt orosmomenten?

När det gäller samtliga orosmoment som identifierades ovan ser vi att RUS-projektet har en stor uppgift att fylla då det gäller att fortsätta utbilda krögare, restaurangpersonal och vaktpersonal i ansvarsfull alkoholhantering. Under utbildningens två dagar behandlas samtliga orosmoment. Utbildning och information kommer med största sannolikhet att bidra till en ökad medvetenhet och ett ökat ansvarstagande hos krögare med personal. Under våren 2003 har Tillståndsenheten i Göteborg haft en mycket uppskattad informationsträff för krögare som har restauranger med ungdomlig publik. Det vore önskvärt om sådana informationsträffar kunde hållas fortlöpande.

Det utbredda användandet av falskleg och den liberala attityden är en sak för bl.a. polismyndigheten att fundera kring. Är detta ett problem som bör prioriteras? Behövs det mer information i skolorna om vad det faktiskt innebär att använda falskleg?

Krögarna bör få stöd och hjälp av RUS-projektet att utarbeta en alkoholpolicy. Policyn är en skriftlig handlingsplan som innehåller restaurangens förhållningssätt och metoder för att hantera alkohol på ett ansvarsfullt sätt. Policyn bör bland annat beskriva vilka rutiner som gäller kring legitimationskontroller och vilken berusningsgrad som krogen anser vara acceptabel. Det är viktigt att policyn tas fram i samråd med personalen. Då får man tillfälle att diskutera olika frågor och förståelsen ökar för de svårigheter som kan bli aktuella. En genomarbetad policy underlättar arbetet för både krögare och personal och skapar en bra arbetsmiljö.

Sista reflektion

Under tiden som denna rapport skrivs har tre av de tolv ställena vi besökte ändrat inriktning och bytt målgrupp. Åldersgränsen har höjts till 23 eller till 25 år. Man kan spekulera kring skälet till detta. Kanske beror det på att äldre gäster är mer köpstarka och har råd att både dricka alkohol och äta en god middag. De kan hantera alkoholen bättre, har högre tolerans och kan dricka mer. I skrivandets stund finner vi tio större restauranger med dans i hela centrala Göteborg som har en åldersgräns på 18 år. Ytterligare några krogar har en gräns på 18 år vissa dagar, t.ex. tisdagar och onsdagar.

När vi talar med Even Magnusson, polis och gruppchef på Cityspan Ungdomsgruppen är det i slutet av juni 2003. Han anser att det blir färre ställen för ungdomar runt 18 år att gå till. -Om det fanns vettiga ställen för ungdomar att gå till och roa sig, så skulle nog inte behovet av falska legitimationer vara så stort, avslutar Magnusson.

Louise Bergman

RUS-projektet

Sammanfattning

Syfte: Att ge en ökad förståelse och en beskrivning av ett antal restauranger i centrala Göteborg som har en ungdomlig publik. Syftet är också att ge en bild av ungdomarnas syn på 18-årsgränsen och ungdomars användning av falska legitimationer.

Frågeställningar: Hur ser miljön ut på de ställen som vi besöker – hur är stämning och atmosfären? Vad händer? Hur betar sig restaurangpersonalen? Hur vanligt uppfattar ungdomar att det är med falska legitimationer (falsk leg) och på vilka sätt införskaffas och används dessa? Hur ser ungdomarna själva på 18-års gränsen?

Metod: Deltagande observation på 12 restauranger i centrala Göteborg med en åldersgräns på 18 år. Intervjuer med ungdomar mellan 16-20 år.

Resultat: Vi fick överlag en positiv bild av hur ungdomar har det ute på restaurangerna. Det är en miljö fylld av fest, dans och höga förväntningar. Dock observerades en hel del berusade ungdomar. Berusade gäster verkade tära på ordningsvakternas tålamod och vi befارar att detta kan generera aggressivitet. Vi observerade också att krogarna erbjöd låga priser på alkohol. Överlag verkade restaurangpersonalen jobba seriöst, men med ett viktigt undantag: vi såg inte en enda bartender som frågade ungdomarna efter legitimation. De som serverar verkar förlita sig på legitimationskontrollen i entrén. Att använda falsk leg verkar mycket utbrett och ungdomarna verkar inte särskilt oroade över att åka fast. Vanligast är att ungdomarna lånar legitimation av ett syskon eller en kompis. Ungdomarna själva verkar respektera 18-årsgränsen, men ser också möjligheten att bryta mot denna gräns.

Slutsats: Frånsett vissa enskilda undantag visar denna studie att det är en helt acceptabel krogmiljö som ungdomarna befinner sig i. Trots vår positiva bild innebär kombinationen nöje, ungdomar och alkohol en del problem. Med denna studie av ungdomsställen som underlag har vi kunnat identifiera i huvudsak fyra orosmoment: en utbredd användning av falska legitimationer, serveringpersonalens otillräckliga legitimationskontroll, krogarnas låga priser på alkoholdrycker vilket kan uppmuntra till berusningsdrickande samt ungdomarnas berusningsgrad. När det gäller samtliga orosmoment som identifierades ovan ser vi att RUS-projektet har en stor uppgift att fylla då det gäller att fortsätta utbilda krögare, restaurangpersonal och vaktpersonal i ansvarsfull alkoholhantering. Under utbildningens två dagar behandlas samtliga orosmoment. Utbildning och information kommer med största sannolikhet att bidra till en ökad medvetenhet och ett ökat ansvarstagande hos krögare med personal. När det gäller ungdomars utbredda användning och liberala attityder kring falska legitimationer ser vi det som en fråga för polismyndigheten att fundera kring. Sedan studiens genomförande har det blivit färre ställen för ungdomarna runt 18 år. Är detta en fråga som bör uppmärksammas?

Referenser

Alkoholkommittén (2002) *Tonårspalören*, Grafiche Mazzucchelli

Andersson, Björn (2002) *Öppna rum – om ungdomarna, staden och det offentliga livet* DocuSys AB, Västra Frölunda

Eklann, N, Grenabo, J & Rehnberg K (2000) *Falskleg, utvecklingsarbete N3b*, Sigrid Rudebäcks Gymnasium

Lindholm Ingrid (2002) *Ansvarsfull Alkoholhantering 2002*: Liber AB

Wallin Eva (2001) *En stor stark, tack III, Rapport nr 16* STAD-projektet (www.stad.org)

Bilaga

Bilaga 1. Observationsprotokoll

Datum.....Klockslag från.....till.....Restaurang.....

Vad händer på restaurangen?

Hur ser miljön ut där ungdomarna vistas?

Frågar vaktpersonal och serveringspersonal efter legitimation?

Om möjligt, att fråga ungdomarna:

Har du använt falsk leg någon gång? Hur fick du tag på det?

Varför tror du att det finns en åldersgräns? Är det bra/dåligt?

